

AILSA ZAINU'DDIN: *A Short History of Indonesia*. Melbourne, Cassell Australia, 1968. xii + 299 s. Ill. 45 sh.

Engelskprogede oversigter over Indonesiens historie er sjældne; og deres europacentriske præg er normalt fremtrædende. I sin form er det foreliggende arbejde lidet prætentivt; og nyt materiale har forfatterinden ikke inddraget. Hendes mål med bogen har imidlertid været nok så prætentivt, nemlig at søge at skildre de indonesiske folks historie og i forbindelse hermed at give europæerne en mindre fremtrædende placering end tilfældet har været i ældre og mere traditionelle værker. Det er i ikke ringe grad lykkedes at fastholde dette sigte og dermed at nå langt i retning af at realisere målet med bogen. *A Short History of Indonesia* kan derfor anbefales som egnet til på universitetsniveau at give en første indføring i ømrådets historie.

OLE FELDBÆK

OLDTID OG MIDDELALDER

HERBERT JANKUHN: *Vor- und Frühgeschichte vom Neolithikum bis zur Völkerwanderungszeit. Deutsche Agrargeschichte, Band I*. Stuttgart, Eugen Ulmer, 1969. 300 s. Ill. 46 DM.

I den diskussion, der undertiden rejser sig mellem arkæologer og historikere, kan man høre det argument fremført, at historikeren ikke kan overlade oldtids-synthesen til arkæologen alene. Arkæologen må høre, at han fortrinsvis betragter fundene og oldsagerne selv som det centrale i forskningsarbejdet, medens historikeren koncentrerer sig om levnenes funktion og ud herfra søger at forklare baggrunden for og virkningerne af disse levn og funktioner. I en videnskab, hvor tilvejebringelsen af kildematerialet i endnu højere grad end i historieforskningen er afhængig af tilfældigheder, må en sådan kritik altid forekomme foruroligende. Et gensvar er ofte søgt formuleret, hyppigst dog i den teoretiske diskussion, idet arkæologen har haft vanskeligt ved at henvise til arbejder, hvis problemstillinger og argumentationsform er identisk med den moderne historieforskning. Det er derfor altid med interesse, man nærmer sig de bøger, som skal skildre oldtidsbaggrunden for fænomener, som på senere tidspunkter kendes i historisk belysning. Det gælder f.eks. det indledende bind af serien *Deutsche Agrargeschichte* forfattet af den tyske arkæolog Herbert Jankuhn og omfattende det store tidsrum fra fødevarereproduktionens begyndelse (neolitisk tid) til folkevandringstiden. Det er ikke uden betydning for forståelsen af den ovennævnte diskussion, at arbejder med et tilsvarende emne kun i ringe omfang tidligere har været kendt i den europæiske arkæologiske litteratur. Allerede i emneafgrænsningen finder man da også træk, som kan belyse forskellene mellem den historiske og den arkæologiske forskningspraksis. Medens begrebet »tysk« i forbindelse med agrarhistorie kan fastholdes som et legitimt begreb fra middelalderen og fremefter, mangler man et dækkende korrelat for oldtidshistorien. Det er iøvrigt velgørende at få netop det fastslået i den tidligere meget nationalt orienterede tyske arkæologi. Den geografiske afgrænsning af H. Jankuhns arbejde kan derfor heller ikke følge den, som man har sat for historisk tid, men kommer til at omfatte hele det vestlige Central-

europa (det østlige Centraleuropa vil blive behandlet i seriens 2. bind). Hvad angår selve emneopdelingen, så har også den sit særpræg, idet man side om side med oldtidslandbruget finder f.ex. handel og håndværk behandlet, dvs. erhvervsstrukturen i videste forstand. Det sker i et forsøg på at nå frem til slutninger om bl.a. sociale mønstre i oldtidshistorien og skyldes netop, at befolkningsgrupper, som ikke direkte deltog i næringsmiddelproduktionen, allerede viser sig i forhistorisk tid. Disse grupper øvede en dyb indflydelse på erhvervsstrukturen, det vil i videste forstand også sige på forholdet mellem land og by.

Fremstillingen af det over femtusinde år lange afsnit af centraleuropæisk oldtidshistorie, som bogen omfatter, må naturligt blive meget uensartet. Tyngdepunktet ligger klart i den såkaldte Frühgeschichte, hvor klassiske kilder kan belyse den centraleuropæiske samfundsudvikling, medens mere end firetusinde års udvikling i stenalderen og bronzalderen behandles forholdsvis summarisk. Det afspejler imidlertid den ulige fordeling af kildematerialet på de enkelte perioder.

I et indledende kapitel beskæftiger forfatteren sig med de ældre udviklings-teorier, som udformedes af bl.a. Lewis Morgan, Ed. Hahn og pater W. Schmidt. Disse teorier fremstilles i et noget overdrevent modsætningsforhold til det, forfatteren kalder den empiriske forskning. Sådanne udviklingshypotheser formuleres til stadighed på grundlag af empiriske data og har i oldtidshistorien bl.a. en vigtig heuristisk funktion. Udviklingsteorier kendes i den arkæologiske videnskab siden skabelsen af treperiodesystemet, en udviklingsteori, som fortsat viser sig frugtbar. I denne forbindelse nævnes Lewis Morgans indflydelse på den materialistiske historiefølelse, men det havde også været rimeligt at fremhæve hans indflydelse på f.ex. den arkæologiske forskning, som siden V. Gordon Childe har fundet sted i den nære Orient. Her står udviklingsteoriene ingenlunde i modsætningsforhold til den empiriske forskning, men har snarere haft en vejledende funktion.

Det kan overraske, at en landbrugshistorie indskrænker sig til at behandle de første centraleuropæiske agerbrugskulturer på mindre end 10 sider. Fødevarerproduktionens begyndelse må dog opfattes som et af de mest revolutionerende afsnit af Europas oldtidshistorie. Denne knaphed i fremstillingen hænger imidlertid sammen med, at den arkæologiske forskning kun på meget få punkter har kunnet nå frem til centrale problemstillinger om det ældste neolitikum. Talrige ubesvarede spørgsmål knytter sig endnu til vores opfattelse af de agerbrugs-samfund, som fra midten af 5. årtusind f. v. t. udbreder sig på de centraleuropæiske løssområder. Vi kender meget lidt til stabiliteten i bosættelsen, til rydningsmetoder, dyrkningsmetoder etc., og ser man bort fra enkelte palæobotaniske undersøgelser, har forskningen i de sidste årtier kun kunnet fremlægge meget sporadiske resultater. Herbert Jankuhn kan da kun i almindelighed fastslå, at den nye erhvervsform bredte sig forbavsende hurtigt fra Orienten, at landsbyen som social enhed fulgte med, men at overføringsprocessen kun omfattede enkelte elementer, ikke hele det sociale mønster med dertil hørende specialisering af erhvervene. H. Jankuhn betoner med rette, at dette står i påfaldende modsætning til en anden iagttagelse, nemlig at ikke blot samtlige kulturplanter men også de ældste husdyr synes importerede, og at domesticeringen kun i meget ringe omfang udøvedes på lokale dyre- og plantearter. Omtalen af de efterfølgende afsnit af det

centraleuropæiske neolitikum ændrer ikke afgørende uklarhederne i billedet. Det spredte kildemateriale tillader ikke en entydig bestemmelse af udviklingen af forholdet mellem de forskellige erhvervsformer. Beskrivelsen af den første udvikling af arbejdsdelingen, illustreret ved flinthåndværkets grubedrift, kaster dog et interessant strejflys over problemet. Af særlig interesse for den danske læser er den tvivl, som ytres med henblik på det såkaldte elmefalds betydning for det tidligste nordeuropæiske agerbrug. Som helhed rejser fremstillingen flere spørgsmål end den besvarer, derved afspejler den imidlertid situationen i den europæiske neolitiske forskning, hvor behovet for større, systematiske, men også meget kostbare undersøgelser vokser kraftigt år for år.

De mangler, som præger udforskningen af det ældste europæiske neolitikum, genfindes også i det tidsrum, hvor en begyndende metalteknologi præger kulturbilledet. Her har forskningen længe koncentreret sig om bestemte kildeområder, dvs. grave, depoter og borganlæg. Større samlede bopladsundersøgelser er først i de senere år blevet påbegyndt, og for at give et blot nogenlunde dækkende billede af de europæiske bronzældersamfunds erhvervsmønstre tvinges forfatteren til at rette opmærksomheden mod forskningsresultater uden for det egentlige undersøgelsesområde, dvs. fra det hollandske og nordvesttyske lavland. Her kan en række vigtige udgravninger nu give en første belysning af problemerne omkring udformningen af bronzælderens landsbysamfund. Et vigtigt kildemateriale foreligger også her til belysning af såvel landnamsformer som af forholdet mellem de enkelte erhvervsgræne. Dette kildemateriale understreger imidlertid kun manglerne i vor viden om forholdene i det egentlige Centraleuropa og om baggrunden for den udvikling, som her sætter ind efter det 6. årh. f.v.t. Af denne udvikling giver H. Jankuhn en grundig og fyldestgørende skildring. Det påvises, hvorledes tekniske og sociale faktorer bevirker, at der i det centraleuropæiske område opstår centre af voksende størrelse med en befolkning, som delvis stod uden for næringsmiddelproduktionen. Forfatteren fremhæver den voksende koncentration af den økonomiske magt, som forårsages af den øgede arbejdsdeling. Også de seneste års fuldstændige omvurdering af Centraleuropas forhold til de mediterrane høj-kulturer skildres instruktivt. Det samme gælder den problematik, som nu tegner sig omkring de første centraleuropæiske bydannelser med deres vidnesbyrd om den voksende arbejdsdelings indflydelse på socialstrukturen.

Med konfrontationen Rom-Germania libera begynder en helt ny fase i europæisk forhistorie, bedre belyst end tidligere tider, men også præget af mærkbare mangler. Tidsafsnittet er metodisk set et af de mest belastede i tysk arkæologi, men H. Jankuhns skildring betegner en værdifuld kursændring, idet kun få af førkrigsgenerationens nationalt prægede synspunkter er opretholdt. Desværre må man konstatere, at sammenfattende behandlinger af det romerske landbrug i provinserne ved Rhinen og Donau endnu ikke foreligger. Derved vanskeliggøres skildringen af forholdene uden for limes, som kun kan ses i lyset af den højere tekniske kultur mod syd. På samme tid ligger mulighederne for en vurdering af den landbrugshistoriske udvikling næsten udelukkende i planmæssige bopladsundersøgelser, og man må da konstatere, at kildematerialets tyngdepunkt ligger i yderkanten af det egentlige undersøgelsesområde, dvs. i Nord- og Nordvesttyskland, Holland og Danmark. H. Jankuhn foretager her en værdifuld sammenfatning af de sidste 40 års bopladsudgravninger og gør samtidig en række interessante iagt-

tagelser. Således understreges f.ex. forskellen mellem omfanget af kvægholdet i henholdsvis marskområderne og i indlandsområderne på den jyske halvø. Igen mangler imidlertid undersøgelser længere mod syd, idet kun meget få udgravninger kan antyde, at forholdene her muligvis ikke afveg meget fra marskområderne. Hele afsnittet er præget af betydelig detailrigdom og understøttes desuden af to fortræffelige oversigter over udviklingen af kulturplanter og husdyr i det forhistoriske Europa forfattet af henholdsvis U. Willerding og E. May.

Med Herbert Jankuhns skildring af de europæiske landbrugssamfunds udviklingshistorie foreligger en værdifuld sammenfatning af et stort men også meget uensartet kildemateriale fra den centraleuropæiske oldtidshistorie. Bogen understreger korrekt de talrige mangler, materialet er behæftet med, men viser ved sin argumentationsform og problembehandling, at europæisk arkæologi trods alt også søger at forklare baggrunden for de levn, som samtidig må være grundlaget for fagets typologi, kronologi og systematik. Den møjsommelige og økonomisk meget krævende tilvejebringelse af kildematerialet er i de fleste tilfælde forklaringen på, at syntesedannelserne spiller en så beskeden rolle i den europæiske arkæologi. Herbert Jankuhns bog er imidlertid et værdifuldt bidrag til den forskning, der nu gennem omhyggeligt planlagte forskningsprogrammer søger at klarlægge den sociale og økonomiske udvikling af det forhistoriske Europa.

JØRGEN JENSEN

P. V. GLOB: *Al-Bahrain. De danske ekspeditioner til oldtidens Dilmun*. København, Gyldendal, 1968. 232 s., 82 fig., 16 farvepl., 2 kort. 75,00 kr. Indb. 87,50 kr.

Det er en meget velskrevet, fængslende og smukt udstyret bog rigsantikvaren med støtte af Ny Carlsbergfondet har udsendt. I ni kapitler fortæller han overordentlig livligt og malende – berettende løst og fast som en vesteuropæisk forskningsrejsende fra tiden omkring 1800 – om de elleve af ham ledede arkæologiske kampanjer i årene 1953–65 på øerne og i kystlandet langs vestsiden af Den persiske Havbugt. Før denne store indsats fra dansk side var det østarabiske område arkæologisk set næsten »terra incognita«, og det er noget af en lykkelig tilfældighed, at det blev danske, der kom til at gøre pionerarbejde på de kanter. En engelsk assyriolog T. G. Bibby, der havde været beskæftiget på øen Al-Bahrain i et af de store olieselskaber og var havnet i Danmark, fik P. V. Glob, der dengang var professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie ved Aarhus Universitet, interesseret i en udgravning derude og etablerede de fornødne mellemstlige kontakter. Ved Bibbys mellemkomst lykkedes det at få to trediedele af omkostningerne ved en dansk ekspedition dækket af olieselskaber og lokalregeringer på betingelse af, at den sidste trediedel skaffedes af danskerne; ovenikøbet lovede man Forhistorisk Museum i Århus halvdelen af de fund, der blev gjort, og det er sandelig ikke alle steder i Orienten, at man idag er så liberal. Lige i starten hjalp Statens almindelige Videnskabsfond; siden var det Carlsbergfondet, der ydede det årlige danske bidrag. Arkæologien skylder de nævnte to videnskabsmænd og de to fonds megen tak, fordi de realiserede en udforskning af det ukendte Arabiens oldtid.